

Nissum-Kræmmerne.

Af Amsraadsmedlem **Kr. Larsen Vestergaard**
i Ulfborg.

I den af Ribe Amts historiske Samfund udgivne Aar-
bog for 1909 findes en Artikel af Hr. S. Alkærsig
„Fra den store Smuglertid“, som særlig omhandler et
Smugler-Drama ved Kongeaaen i Nærheden af Gred-
stedbro, hvor en Toldbetjent ved et Sammenstød med
Smuglerne blev mishandlet saa stærkt, at han kort
efter døde deraf, hvorhos der fortælles om den paa-
følgende Proces mod de formodede Gerningsmænd, de
saakaldte Nissum-Kræmmere. Ifølge Afhandlingen lyk-
kedes det ikke at faa Smuglerne til at bekende noget
om Drabet paa Betjenten, og de fik derfor ikke nogen
videre Straf. Da jeg fra min Barndom af har hørt me-
gen Tale om denne Affære, kan jeg meddele noget
om, hvad Folk fortalte om denne Sag her i Nissum-
Kræmmernes Hjemegn, og dette antager jeg, kan in-
teressere Aarbogens Læsere.

Her paa Egnen gik disse Folk under Navnet
„*Harbokræmmerne*“, da de var fødte i de saakaldte
Harbogaarde i Landsbyen Fjand i Sønder Nissum Sogn.
Da min Moder var født i Nabogaarden dertil, kendte
hun nøje disse Kræmmere saavelsom ogsaa deres For-
ældre. Landsbyen Fjand ligger yderst i Krogen mel-
lem Nissum Fjord og Vesterhavet. Sproget har altid

holdt sig noget gammeldags i denne Landsby og tidligere haft nogen Lighed med Beboernes af det Nord for Fjorden langs Vesterhavet liggende Vandfuld Herred, som i ældre Tider kaldtes Vendlefolks Herred, og hvis Beboere rimeligvis engang i forhistorisk Tid er trængt frem Nord fra og har bosat sig langs Vesterhavet mellem Limfjorden og Nissum Fjord. En Del af disse Folk er saa vistnok trængt frem over Klit-tangen mellem Nissum Fjord og Havet og har bosat sig i Fjand. Fjand har dengang været som en Fæstning, omgivet, som det var, af Hav og Fjord og et stort Morads, der strakte sig fra Fjorden til Havet, og de behøvede derfor ikke at skærme deres Bosættelse med Jordvolde, saaledes som deres Frænder mod Nord gjorde i Vandfuld Herred. Rester af disse Jordvolde findes i det saakaldte Rammedige.

Navnet Fjand synes i det gamle Sprog at betegne en Fjendeby¹, og enkelte Vaabenfund ved Vejen over Mosen kunde ogsaa tyde paa Kampe mellem Fjandboer og Harsyssels egentlige Beboere, de saakaldte Harboere. Dette Fjendskab har dog næppe været langvarigt, thi fra ældgammel Tid har der været en Harbogaard i Fjand². Denne Harbogaard var i Aaret 1831 delt i en større og 2 saakaldte „smaa Harboer“. Gaardene i Fjand regnedes i Størrelse efter, hvormange

¹ En anden Forklaring, som støtter sig til, at Navnet i d. 15. Aarhundrede skreves „Fielnde“, „Fienle“ el. „Fjælend“, er, at Fjand betyder „Vadested“ (gl. Dansk: Fele el. Fjal) (se Blandinger udg. af Universitets-Jubilæets danske Samf. I, 231). Ganske vist ligger Fjand nu mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Mil fra „Fjæstedet“, det gamle Kørested gennem den østlige Del af Nissum Fjord; men Sandflugten kan i Tidens Løb have forandret Stedets Natur.

(Redakt. Anm.)

² En Harbo har bosat sig i den fjendtlige By.

Skaft eller Favne deres Engparceller paa Fjandgrønne var brede. De 2 smaa Harboer var 5 Skafts Gaarde og den store en 10 Skafts. Den ene Gaard af de smaa var da alt udflyttet, men de 2 laa endnu under ét Tag, som det kaldtes; det vil sige, den anden af de smaa Harboer ejede en mindre Del af Bygningerne i den gamle store Gaard. Her i de 2 smaa Harboegaarde boede ved den nævnte Tid 2 Brødre, Jens Jepsen og Laust Jepsen, hvis Sønner var de saakaldte Harbokræmmere. I Sammenstødet ved Gredstedbro mellem den 17.—18. August 1831 var der 3 eller 4 af dem med, nemlig: Mads Kristian Lauridsen, Jakob Jensen, Anders Jensen og Jep Jensen, samt endnu én, der, skønt han ikke var fra Fjand, dog ogsaa regnedes til Harbokræmmerne, og som jeg vil kalde P. S. Det var særlig ham, der slog Toldbetjenten ihjel. Under Sammenstødet slog han med en gammel Bøsse Toldbetjenten i Hovedet, saa denne besvimed. P. S. løb saa hen til de øvrige Smuglere og raabte: Nu har jeg givet denne Betjent saa meget, at han ikke skal røbe os. Hvi gjorde du det, P. S.? siger den yngste og blødeste af Smuglerne, Jep Jensen.

Saaledes som man har fortalt det heromkring, skulde det være dette Udraab, som den anden Toldbetjent hørte, der gav Anledning til, at Harbokræmmerne blev arresterede, og at man klemte Sandheden ud af Jep Jensen. Men efter Hr. Alkærsigs Artikel synes det, at han har holdt tæt med sin Viden om Drabet og kun vedgaaet en Del af Smugleriet, og at han og de øvrige kun er bleven mulkterede og strafede derfor¹. Man kender ogsaa godt her Historien om

¹ Da Hr. Alkærsigs Afhandling støtter sig til Domsakterne paa dette Punkt, maa den jo selvfølgelig passe. At Folk i Smuglernes

Smuglerens Hest, der blev nedgravet paa Bur eller Naur Hede, og om Betjentens Pistol og Sabel, som siden blev funden i en Mose der i Nærheden. Sabelen skal for Resten endnu være i en Gaard her i Nærheden.

Det var en meget stor Forretning, disse Harbokræmmere drev. De havde mange Folk, der gik i Vest- og Nordjylland og solgte Kramvarer for dem. Flere af de Folk her i Vestjylland, der senere arbejdede sig op til Velstand og ansete Stillinger, havde begyndt deres Løbebane med at gaa med Kramposen for Harbokræmmerne. Folk troede derfor ogsaa, at de havde en Masse Penge, og man fortalte, at de hjemme i Harbogaardene maalte deres Penge med en Skæppe, og at de bl. a. havde en Skæppe „Lybskere“. Jep Jensen var noget pjtstolt af de mange Penge, de havde tjent i det fremmede, og naar han kom hjem, sagde han, at havde det ikke været for de gamle Indgange, saa kunde han ikke have kendt sin Faders Gaard, samt at han dog var tilfreds, at han var Bonde igen, hvad hans Bysbørn mente, at han snart kunde blive, da han aldrig havde været eller kunde blive andet.

Den lange Arrest i Smugler- og Drabssagen, Fængselsstraffen og de store Mulkter, og endelig den strenge Bevogtning af Toldgrænsen gjorde, at Harbokræmmerne snart efter afviklede deres Forretninger og gjorde op med hinanden. Ved denne Opgørelse mente Folk, at Jep Jensen blev snydt til Straf, fordi han ikke havde

Fødeby troede, at Jep Jensen, P. S. og de øvrige Smuglere virkelig havde vedgaaet Drabet paa Toldkarlen Hans Jørgensen, kan jo forklares dels af den lange Varetægtsarrest og den derpaa følgende Fængselsstraf for Smugleriet som af, at de i lange Perioder slet ikke viste sig i deres Hjemegn.

holdt tæt nok i Forhørene i Drabs- og Smuglersagen. I hvert Fald fik han kun et Hus paa Heden og levede siden i stor Fattigdom. De øvrige købte sig hver en Bondegaard. Jakob Jensen købte sig 2 Gaarde i Husby, som han lagde sammen og byggede sig der en ny Gaard. Han var meget stridbar og havde lange Processer med Præsten Feilberg i Husby. Mads Kr. Lauridsen udstykkede sin Faders Harbogaard og bosatte sig siden i et af Sognene Vest for Lemvig. Senere klemte han en Del Penge fra Folk, han havde solgt Jord til, for Konge- og Kirketiender, som han paastod, han ikke havde solgt sammen med Jorden, hvilket Køberne naturligvis betragtede som en stor Uret. Siden handlede han med Tømmer, som han hentede i Norge; men paa en saadan Rejse forsvandt han. Rygtet gik, at han, der var saa overordentlig stridbar, var kommen i Strid med de norske Søfolk, der sejlede for ham, og at de saa uden videre havde smidt ham over Bord. Han havde sikkert nok været den egentlige Fører for Smuglerbanden.

En mærkelig Ting var det, at Øvrigheden ikke kunde komme til Bunds hverken i Drabs- eller Smuglersagen, da der dog var saa mange, der vidste Besked om det hele. Det vidner om et stærkt Sammenhold mellem Smuglere, Kræmmere og Bønder og om en meget ringe Dygtighed hos Øvrigheden.
